

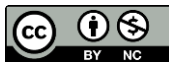
An Analysis of the Role of the Developmental State in Connecting Iran's Metropolises to the Global Cities Network and Proposing an Optimal Model

Haniyeh Asadzadeh¹ , Tajaddin Karami²

1. Corresponding author, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Geography, University of Kharazmi, Tehran, Iran. E-mail: h.asadzadeh88@gmail.com
2. Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Geography, University of Kharazmi, Tehran, Iran. E-mail: karami_ta@yahoo.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Objective: The study aims to examine the role of the developmental state model in integrating Iran's metropolises into the global cities network and to propose practical strategies for achieving this goal.
Article history: Received: 20 October 2024 Revised: 16 December 2024 Accepted: 22 December 2024 Published: 6 August 2025	Methods: This research is fundamental in purpose and uses a descriptive-analytical methodology. Data were collected through documentary and survey methods from 33 urban experts selected via purposive sampling. Data analysis was conducted using SPSS25 software, the Kolmogorov-Smirnov test, and path analysis.
Keywords: Developmental State, Global Cities Network, Globalization, Ideological-Hegemonic Forces.	Results: The findings indicate that the developmental state model in Iran has faced major challenges due to inconsistencies in foreign policy, domestic conditions, and the position of governing elites. Expert opinions also confirm that this model is an appropriate approach for connecting Iran's metropolises to the global cities network. Governance willpower was identified as the most significant independent and mediating variable in the formation and success of the developmental state in Iran.
	Conclusions: A theoretical model was proposed for implementing the developmental state approach in Iran, providing policymakers with practical strategies to integrate the national economy with the global economic network.

Cite this article: Asadzadeh, H., Karami, T. (2025). An Analysis of the Role of the Developmental State in Connecting Iran's Metropolises to the Global Cities Network and Proposing an Optimal Model. *Journal of Urban Space and Social Life*, 4 (13), 46-63. <https://doi.org/10.22034/jprd.2024.64055.1139>

© The Author(s).

DOI: <https://doi.org/10.22034/jprd.2024.64055.1139>

Publisher: University of Tabriz.

Introduction

In today's world, globalization has become a complex process impacting economic and territorial boundaries. The competitiveness of metropolises is a key factor in sustainable development. Policymaking to enhance urban competitiveness should recognize that global metropolises are part of an interconnected network, known as the "Global Cities Network". These cities serve not only as economic hubs but also as vital institutions for global diplomacy. International relations have shifted towards economic dimensions, with transnational corporations (TNCs) playing a crucial role in globalization since the 1980s, especially in developing countries seeking investment to boost their economies. The fluidity of capital and production has blurred territorial boundaries, positioning TNCs as significant economic players (Rafiyani & Farjam, 2011). However, TNC presence alone does not ensure economic development; an efficient political system is necessary to guide these investments. Developmental states are essential for creating policies and frameworks that direct TNC investments toward national infrastructure (Aghaei & Akbarian, 2011). Without such states, investments may not yield the desired developmental outcomes (Evans, 2003). Developmental states foster environments where TNCs can thrive through supportive policies, legal frameworks, and active economic diplomacy, facilitating conditions for metropolises to join the global cities network. Given the growing importance of this network, Iran's metropolises must engage actively, necessitating a developmental state with targeted policies to attract foreign investment and develop metropolitan infrastructure. This article explores the role of the developmental state in integrating Iran's metropolises into the global cities network and argues that efficient, guiding governments are essential for achieving sustainable economic development in these metropolises.

Materials and Methods

The present study is fundamentally oriented and descriptive-analytical in nature. It employs documentary and survey methods for data collection. Government policies from recent decades were examined using the documentary approach. A 30-item questionnaire was developed for the survey to assess the feasibility of implementing the developmental state model in Iran and its role in enhancing the competitiveness of Iran's metropolises during globalization. The items addressed four dimensions: governance, alignment with Iranian conditions, requirements for the model, and government roles in urban competitiveness. A Likert scale was used for evaluation. The questionnaire's reliability was 0.90, and 33 completed responses were analyzed using SPSS 25. Non-parametric tests were employed due to non-normal data distribution.

Results

The primary tool for joining the Global Cities Network is a country's foreign policy, which requires consideration of domestic conditions, ruling elites, and regional and international contexts (Saei, 2012: 92). Statistical analyses indicate a direct correlation between domestic economic indicators and foreign policy approaches (IMF, 2020). After the Cold War, détente principles gained prominence in developmental foreign policy (Suri, 2005: 181-182), aligning with increased economic convergence and international communication (World Bank, 2019).

In Iran, post-Iran-Iraq War policies varied based on internal and external conditions. During the Reconstruction era (1989-1997), economic development was prioritized, achieving an average growth rate of 6.5% (World Bank, 1996), but coordination issues led to policy failures (Mousavi Nia, 2008: 94). The Ahmadinejad administration (2005-2013) faced increased tensions with the West, resulting in sanctions that reduced growth to below 1.5% (World Bank, 2013). The Moderate Government (2013-2021) sought de-escalation through the JCPOA; however, the U.S. withdrawal in 2018 hindered economic progress (Islamian & Habibi, 2020: 348). Using a path analysis model with four independent variables—will of governance, alignment with Iranian conditions, requirements for realization, and urban competitiveness facilitation—and one dependent variable (the developmental state model), the most influential variable was found to be the will of governance (impact coefficient: 0.44). The requirements for realization ranked second (0.41), followed by alignment with Iranian conditions (0.35) and competitiveness facilitation (0.10). Further analysis identified the will of governance as a crucial mediating variable (0.88), significantly influencing alignment with Iranian conditions (0.46) and facilitating competitiveness (0.37). Overall, the results indicate that the developmental state model in Iran is significantly influenced by the will of governance and other interrelated variables, highlighting its importance in the implementation process.

Conclusion

The developmental state and developmental foreign policy are essential for Iran's economic growth. By adopting an active economic diplomacy and development-oriented foreign policy, Iran can establish the necessary infrastructure for attracting foreign investment, transferring technology, and accessing global markets. This approach can position Iranian metropolises within the Global Cities Network, enhancing their role in the global economy. Given the structural changes worldwide, major cities have become central to economic and informational exchanges. For Iranian cities to connect to this global network, a shift in internal and external government policies, especially regarding economic and diplomatic strategies, is crucial. Transforming from ideology-driven policies to pragmatism can not only reduce international tensions but also facilitate foreign investments. Historical examples, such as China and South Korea, demonstrate that adopting a developmental state model allows cities to thrive economically. Tehran and other Iranian metropolises must strengthen their electronic infrastructure and foster competitiveness to join this global network. Achieving this requires national will and fundamental reforms in governance. Current low governance indicators hinder international investment efforts. Therefore, implementing a developmental state model is recommended to address Iran's structural issues effectively. This model emphasizes economic growth and foreign investment, offering flexibility to adapt to Iran's unique conditions. By following this approach, Iranian metropolises can connect to the Global Cities Network, leading to sustainable development and economic growth.

تحلیلی بر نقش دولت توسعه گرا در پیوستن کلانشهرهای ایران به شبکه شهرهای جهانی و آرایه الگوی بهینه

هانیه اسدزاده^۱✉، تاج الدین کرمی^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: h.asadzadeh88@gmail.com

۲. استادیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: karami_ta@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۲۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۹/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵ کلیدواژه‌ها: دولت توسعه گرا، شبکه شهرهای جهانی، جهانی شدن، نیروهای ایدئولوژیک - هژمونیک.	گذر به اقتصاد شهرپایه و جهانی شدن شهرها، دولت‌ها را ملزم به تغییر رویکردهای سنتی و انطباق با شرایط جهانی جدید کرده است. کلانشهرها و مناطق شهری، به‌عنوان گره‌گاه‌های اصلی اقتصاد جهانی، ظرفیت بالقوه‌ای برای ایفای نقش‌های فراملی و جهانی دارند. این مناطق می‌توانند با ایجاد شرایط رقابتی، به تقویت اقتصاد ملی و پیونددهی اقتصاد محلی، ملی و جهانی تبدیل شوند. هدف این تحقیق بررسی نقش الگوی دولت توسعه‌گرا در پیوستن کلانشهرهای ایران به شبکه شهرهای جهانی و ارائه راهبردهای عملی برای تحقق این امر است. تحقیق حاضر از نظر هدف، بنیادی و به لحاظ روش‌شناسی، توصیفی-تحلیلی است. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز از طریق روش‌های اسنادی و پیمایشی جمع‌آوری شده و نمونه آماری شامل ۳۳ نفر از خبرگان حوزه شهری است که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS25 و آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف و تحلیل مسیر استفاده شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که الگوی دولت توسعه‌گرا در ایران به دلیل ناهماهنگی در سیاست خارجی، شرایط داخلی و وضعیت نخبگان حاکم تاکنون امکان موفقیت نداشته است. تحلیل نظر خبرگان نیز تأیید می‌کند که این الگو گزینه مناسبی برای پیوند دادن کلانشهرهای ایران به شبکه شهرهای جهانی است. اراده حاکمیت به‌عنوان مهمترین متغیر مستقل و میانجی در شکل‌گیری و موفقیت دولت توسعه‌گرا در ایران شناسایی شد. در نهایت، مدل نظری برای پیاده‌سازی این الگو در ایران ارائه شد که می‌تواند به سیاست‌گذاران کمک کند تا راهبردهای عملی مناسبی برای پیوند اقتصاد ملی با شبکه اقتصاد جهانی تدوین کنند.

استناد: اسدزاده، هانیه؛ کرمی، تاج الدین (۱۴۰۴). تحلیلی بر نقش دولت توسعه گرا در پیوستن کلانشهرهای ایران به شبکه شهرهای جهانی و آرایه الگوی بهینه.

فضای شهری و حیات اجتماعی، ۴ (۱۳)، ۴۶-۶۳.

<https://doi.org/10.22034/jprd.2024.64055.1139>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

در دنیای امروز، جهانی شدن به فرآیندی پیچیده و چندوجهی تبدیل شده است که تأثیرات آن فراتر از مرزهای سرزمینی و اقتصادی است. رقابت‌پذیری کلانشهرها، به عنوان واحدهای مهم اقتصادی و سیاسی، از عوامل کلیدی توسعه پایدار کشورها به شمار می‌رود. سیاست‌گذاری برای بهبود رقابت‌پذیری شهری باید با این درک آغاز شود که هر کلانشهر جهانی بخشی از یک شبکه به هم پیوسته است که به "شبکه شهرهای جهانی" شهرت دارد (Sadeghi et al., 2020). در این شبکه، شهرها نه تنها به عنوان مراکز تجاری و اقتصادی، بلکه به عنوان نهادهایی مهم در عرصه دیپلماسی جهانی عمل می‌کنند. در عصر حاضر، روابط بین‌الملل تغییر ماهیتی قابل توجه یافته‌اند؛ به طوری که ابعاد امنیتی و نظامی جای خود را به روابط اقتصادی داده‌اند. شرکت‌های فراملی به عنوان یکی از بازیگران اصلی در این عرصه نقشی کلیدی در تسریع فرآیند جهانی شدن ایفا می‌کنند. این شرکت‌ها از دهه ۱۹۸۰ به قدرت‌های مسلط اقتصادی تبدیل شده‌اند و کشورهای در حال توسعه به طور ویژه به دنبال جذب سرمایه‌گذاری آنها برای تسریع توسعه اقتصادی خود هستند (Ghasemi, 2012).

یکی از ویژگی‌های اساسی اقتصاد جهانی امروز، سیالیت سرمایه و تولید است که باعث شده مرزهای سرزمینی کمرنگ شوند و شرکت‌های فراملی به عنوان نیروی محرک اصلی در این فرآیند عمل کنند (Rafiyan & Farjam, 2011). با این حال، صرف حضور شرکت‌های فراملی در یک کشور، توسعه اقتصادی آن کشور را تضمین نمی‌کند. آنچه که موجب تسهیل توسعه در کشورهای در حال توسعه می‌شود، وجود یک نظام سیاسی کارآمد است که بتواند این سرمایه‌گذاری‌ها را هدایت کند (موسوی و بایرام زاده، ۱۴۰۳). در این زمینه، دولت توسعه‌گرا به عنوان یک بازیگر کلیدی در فرآیند توسعه نقش‌آفرینی می‌کند (انصاری و برک پور، ۱۴۰۱). دولت‌های توسعه‌گرا توانایی ارائه سیاست‌ها و چارچوب‌های نهادی مناسب را دارند که شرکت‌های فراملی را به سمت سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های ملی هدایت می‌کند (Aghaei & Akbarian, 2011). بدون یک دولت توسعه‌گرا که توانایی مدیریت و تنظیم روابط اقتصادی با شرکت‌های فراملی را داشته باشد، احتمالاً این سرمایه‌گذاری‌ها به نتایج مطلوب برای توسعه منجر نخواهند شد (Evans, 2003). در واقع، دولت‌های توسعه‌گرا از طریق سیاست‌های حمایتی و هدایت‌گرانه خود، محیطی را فراهم می‌کنند که در آن شرکت‌های فراملی قادر به فعالیت اقتصادی هستند (بشارتی و همکاران، ۱۴۰۱). این دولت‌ها نه تنها قوانین و مقررات مناسبی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی وضع می‌کنند، بلکه از طریق دیپلماسی اقتصادی فعال به تعامل مستقیم با این شرکت‌ها می‌پردازند. به عبارت دیگر، دولت‌های توسعه‌گرا نه تنها نهادهای قانونی ایجاد می‌کنند که شرکت‌های فراملی را تشویق به سرمایه‌گذاری می‌کند، بلکه نقشی کلیدی در تسهیل شرایط لازم برای پیوستن کلانشهرها به شبکه جهانی شهرها ایفا می‌کنند (Strange, 1994; Ghourchi, 2021).

با توجه به اهمیت روزافزون پیوستن به شبکه شهرهای جهانی، کلانشهرهای ایران نیز باید به طور فعالانه در این فرآیند شرکت کنند. برای این منظور، حضور یک دولت توسعه‌گرا با سیاست‌هایی هدفمند برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و هدایت این سرمایه‌ها به سمت توسعه زیرساخت‌های کلانشهری، امری ضروری است (Khor, 2000). این مقاله به بررسی نقش دولت توسعه‌گرا در پیوستن کلانشهرهای ایران به شبکه شهرهای جهانی می‌پردازد و استدلال می‌کند که بدون حضور دولت‌های کارآمد و هدایت‌گر، پیوستن به این شبکه و دستیابی به توسعه اقتصادی پایدار در کلانشهرهای ایران امکان‌پذیر نخواهد بود. بدین منظور فرضیه پژوهش در قالب فرضیه صفر و یک به شرح زیر تدوین گردید:

- فرضیه صفر: از الگوی دولت توسعه‌گرا مناسب ایران نیست.
- فرضیه یک: الگوی دولت توسعه‌گرا مناسب ایران است.

مبانی نظری

دولت توسعه گرا

با ورود به عصر جهانی شدن، تعاملات اقتصادی، سیاسی، و اجتماعی در سطح بین‌المللی به‌طور قابل‌توجهی تغییر کرده‌اند. جهانی‌شدن پدیده‌ای است که باعث افزایش ارتباطات و هم‌پیوستگی میان کشورها، مردم، و بازارها شده است. در این میان، دولت‌ها همچنان به‌عنوان نهادهای کلیدی در هدایت فرآیندهای توسعه و تنظیم مناسبات جهانی عمل می‌کنند. برخلاف ادعاهایی که جهانی‌شدن را به معنای کاهش نقش دولت‌ها می‌دانند، این فرآیند به‌نوعی نیاز به بازتعریف نقش دولت‌ها را افزایش داده است. در واقع، دولت‌ها باید به‌جای سیاست‌های انزواگرایانه یا صرفاً محافظت‌گرایانه، رویکردهای نوین و توسعه‌محوری را اتخاذ کنند که با شرایط پیچیده و پویای جهان امروز همخوانی داشته باشد (Stiglitz & Charlton, 2007: 37).

در دنیای امروز، دولت‌ها نه تنها باید بازارهای داخلی خود را مدیریت کنند، بلکه از فرصت‌های موجود در بازارهای جهانی برای توسعه اقتصادی بهره‌برداری کنند. این مسئله به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه بیشتر احساس می‌شود. کشورهایی مانند چین و هند با استفاده از سیاست‌های دولتی مبتنی بر جذب سرمایه‌های خارجی و توسعه صنایع داخلی، به‌طور چشمگیری به توسعه پایدار دست یافته‌اند. سیاست‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی و ایجاد فرصت‌های جدید برای تجارت بین‌المللی به این کشورها امکان داده تا به زنجیره‌های ارزش جهانی بپیوندند و از پویایی بازارهای جهانی بهره‌مند شوند (Friedman, 2005). با رشد تجارت بین‌المللی و توسعه تکنولوژی‌های جدید، دولت‌ها باید سیاست‌های خود را با این تحولات سازگار کنند. دولت‌های توسعه‌گرا تلاش می‌کنند با ایجاد تسهیلات برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و بهبود زیرساخت‌ها، از فرصت‌های جهانی‌شدن برای ارتقای اقتصادی بهره‌برند. این اقدامات شامل تسهیل در فرآیندهای گمرکی و تجاری، توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و حمل‌ونقل، و حمایت از صنایع داخلی در رقابت جهانی است. به عنوان مثال، چین و برزیل با ترکیب سیاست‌های داخلی و جهانی موفق شده‌اند رشد اقتصادی قابل‌توجهی را تجربه کنند (Rodrigo, 2017). با این وجود، جهانی‌شدن برای دولت‌ها چالش‌هایی نیز به همراه دارد. دولت‌ها باید تعادل بین حضور در بازارهای جهانی و محافظت از منافع داخلی را حفظ کنند. در برخی کشورها، نئومرکانتلیسم به عنوان راهکاری برای حفاظت از صنایع داخلی در برابر رقابت جهانی به کار رفته است. نئومرکانتلیسم به دولت‌ها این امکان را می‌دهد که در عین بهره‌برداری از فرصت‌های جهانی، از رقابت‌پذیری صنایع داخلی نیز حمایت کنند (Yu, 2017: 1044).

دولت‌های توسعه‌گرا به دولت‌هایی اطلاق می‌شود که با سیاست‌گذاری‌های مشخص و هدفمند، زمینه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی را فراهم می‌کنند. این دولت‌ها معمولاً در کشورهای در حال توسعه فعالیت می‌کنند و از ویژگی‌های مهم آن‌ها می‌توان به رهبری قوی، چشم‌انداز روشن توسعه و توانایی بسیج منابع داخلی اشاره کرد (Fritz & Menocal, 2007). دولت توسعه‌گرا با تمرکز بر صنایع کلیدی و حمایت از آن‌ها در برابر رقابت جهانی، به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی در فرآیند توسعه شناخته می‌شود. یکی از عوامل موفقیت دولت‌های توسعه‌گرا، تدوین و اجرای سیاست‌هایی است که به حمایت از صنایع داخلی و افزایش توان رقابتی آن‌ها در بازار جهانی کمک می‌کند. این دولت‌ها با استفاده از ابزارهایی مانند تعرفه‌های گمرکی، تسهیلات مالی، و کاهش هزینه‌های تولید، از صنایع نوپا حمایت می‌کنند. تجربه کره جنوبی در دهه ۱۹۶۰ میلادی یکی از موفق‌ترین نمونه‌های این رویکرد است. کره جنوبی با اتخاذ سیاست‌های حمایتی و سرمایه‌گذاری در صنایع کلیدی، به‌طور قابل‌توجهی در مسیر توسعه اقتصادی و صنعتی گام برداشت (Alexiou, 2006). همچنین، دولت‌های توسعه‌گرا معمولاً به‌دنبال گسترش روابط تجاری و اقتصادی با دیگر کشورها هستند. این سیاست‌ها شامل انعقاد توافق‌نامه‌های تجاری، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، و ایجاد پیوندهای اقتصادی بین‌المللی می‌شود. به عنوان مثال، چین با اتخاذ سیاست "درهای باز" در دهه ۱۹۸۰ میلادی توانست سرمایه‌های خارجی زیادی جذب کرده و به توسعه صنعتی و اقتصادی شگرفی دست یابد (Yu, 2017). با این حال، دولت‌های توسعه‌گرا با چالش‌های مختلفی نیز روبه‌رو هستند. یکی از چالش‌های اساسی این دولت‌ها، وابستگی به منابع طبیعی و تأثیر

نوسانات قیمت آن‌ها بر اقتصاد است. بسیاری از کشورهایی که به منابع طبیعی وابسته‌اند، مانند برخی کشورهای نفت‌خیز، در برابر کاهش قیمت‌ها دچار بحران اقتصادی می‌شوند. به همین دلیل، تنوع‌بخشی به اقتصاد یکی از اولویت‌های اصلی دولت‌های توسعه‌گرا است (Audrestsch, 2006). از سوی دیگر، فساد اداری و ضعف نهادها می‌تواند مانع اصلی توسعه پایدار در دولت‌های توسعه‌گرا باشد. نهادهای ضعیف، عدم شفافیت، و فساد گسترده می‌تواند اعتماد عمومی را تضعیف کرده و مانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی شود. این مسئله به‌ویژه در کشورهای آفریقایی و خاورمیانه مشاهده می‌شود که علی‌رغم داشتن منابع غنی، به دلیل مشکلات ساختاری به توسعه پایدار دست نیافته‌اند (Asheim and et al, 2006).

در عصر جهانی‌شدن، دولت‌های توسعه‌گرا برای تحقق اهداف توسعه‌ای خود در عرصه سیاست خارجی نیز باید رویکردهای جدیدی اتخاذ کنند. سیاست خارجی توسعه‌گرا به معنای بهره‌گیری از ابزارهای دیپلماتیک و اقتصادی برای ارتقای توسعه داخلی است. این رویکرد شامل گسترش روابط اقتصادی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، و مشارکت فعال در نهادهای بین‌المللی است (Vytautas and Stasytyte, 2010). یکی از عوامل کلیدی در موفقیت سیاست‌های توسعه‌گرا، تعامل با نهادهای بین‌المللی مانند بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول (IMF)، و سازمان تجارت جهانی (WTO) است. این نهادها می‌توانند به دولت‌ها در تدوین سیاست‌های اقتصادی مؤثر و جذب منابع مالی کمک کنند. به‌عنوان نمونه، بسیاری از کشورهای آفریقایی از طریق همکاری با بانک جهانی توانسته‌اند پروژه‌های بزرگ زیرساختی را اجرا کرده و از منابع مالی بین‌المللی بهره‌مند شوند (Short, 2004). با این حال، تعامل با نهادهای بین‌المللی می‌تواند چالش‌هایی به‌همراه داشته باشد. بسیاری از این نهادها شروطی برای اعطای کمک‌های مالی تعیین می‌کنند که ممکن است با سیاست‌های داخلی کشورها هم‌خوانی نداشته باشد. برخی از سیاست‌های نئولیبرالی که توسط این نهادها ترویج می‌شود، می‌تواند به کاهش نقش دولت در اقتصاد منجر شود؛ در حالی که فلسفه دولت توسعه‌گرا مبتنی بر مداخله فعال دولت در اقتصاد است (Dadzie, 2012). در سال‌های اخیر، دولت‌های توسعه‌گرا به دنبال استفاده از رویکردهای جدیدی مانند همکاری‌های جنوب-جنوب، توافق‌نامه‌های تجاری منطقه‌ای و گسترش روابط تجاری با کشورهای غیرغربی بوده‌اند. این رویکردها می‌تواند به کاهش وابستگی به بازارهای غربی کمک کند و فرصت‌های جدیدی برای توسعه ایجاد کند. به عنوان مثال، اتحادیه آفریقا و توافق‌نامه تجارت آزاد آسیای شرقی نمونه‌هایی از تلاش‌های کشورهای در حال توسعه برای گسترش همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای هستند (Burton & Hicks, 2018). در مجموع، نظریه دولت توسعه‌گرا بر اهمیت نقش فعال دولت در هدایت فرآیندهای توسعه اقتصادی و اجتماعی تأکید دارد. تجربه کشورهایی مانند کره جنوبی، چین و سنگاپور نشان می‌دهد که دولت‌ها با اتخاذ سیاست‌های دقیق و هدفمند می‌توانند از فرصت‌های جهانی‌شدن برای تقویت اقتصاد داخلی و پیوند با اقتصاد جهانی بهره‌برداری کنند. با این حال، چالش‌های متعددی نیز پیش روی دولت‌های توسعه‌گرا قرار دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به وابستگی به منابع طبیعی، فساد اداری و نوسانات اقتصادی اشاره کرد.

الگوی دولت توسعه‌گرا از ابتدا تا جهانی شدن

دولت‌های توسعه‌گرا در هر دوره تاریخی با توجه به شرایط داخلی و بین‌المللی متفاوت، با قابلیت‌های نهادی و سیاست‌گذاری‌های خود، نقش محوری در تحقق توسعه سریع ایفا کرده‌اند. این دولت‌ها، با مدیریت کارآمد منابع و ارتقای زیرساخت‌های اقتصادی، کشور خود را از عقب‌ماندگی نجات داده‌اند. نسل اول دولت‌های توسعه‌گرا با ویژگی‌هایی مانند درگیری در رقابت‌های سیاسی بین‌المللی، نظامی‌گری، جهت‌گیری امپریالیستی، ایدئولوژی ملی‌گرایانه رمانتیک و استقلال دولت از جامعه، توسعه را به عنوان ابزاری برای رقابت سیاسی می‌پنداشتند. این دولت‌ها با محوریت نخبگان و بوروکراسی، تمرکز خود را بر پیشبرد اهداف توسعه‌ای از طریق کنترل شدید بازار و جامعه قرار دادند. نسل دوم دولت‌های توسعه‌گرا در چارچوب نظام دوقطبی و بلوک غرب، تمرکز بیشتری بر استراتژی توسعه صادرات، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و ملی‌گرایی غیررمانتیک داشتند. این نسل با پرهیز از رقابت‌های نظامی و تقویت بوروکراسی و نخبگان، توانستند به توسعه اقتصادی در شرایطی پایدار دست یابند. در نهایت، نسل سوم دولت‌های توسعه‌گرا، در شرایط جهانی‌شدن و با ظهور چالش‌های جدید، نیاز به بازتعریف نقش خود پیدا کردند. این دولت‌ها

با ویژگی‌هایی مانند افزایش ارتباط با جامعه مدنی، کاهش کنترل مستقیم بر بازار، تلاش برای مشارکت گسترده‌تر مردم در فرآیندهای تصمیم‌گیری و تأکید بر شفافیت در سیاست‌گذاری‌ها، به دنبال تطبیق با شرایط جدید بین‌المللی و داخلی بودند (Kazemi, 2014: 32). در این نسل، دولت‌های توسعه‌گرا به عنوان دولت‌های «منعطف» شناخته می‌شوند که توانایی سازگاری با تغییرات ساختاری بین‌المللی و نیازهای جامعه را دارند (Wong, 2004; Öriain, 2001). ویژگی کلیدی این دولت‌ها انعطاف‌پذیری در ساختار و سیاست‌ها، مطابق با نیازهای توسعه در هر مکان و زمان خاص است. این دولت‌ها همچنان به ایفای نقش محوری در توسعه اقتصادی ادامه می‌دهند؛ اما ساختارها، جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های خود را متناسب با تغییرات در سرمایه‌داری جهانی و نیازهای جدید جامعه تطبیق می‌دهند (Wong, 2004). دولت‌های توسعه‌گرای نسل سوم با چالش‌هایی مانند حکمرانی کلاسیک، سرمایه‌داری اطلاعاتی، جامعه مدنی فعال و فرهنگ متغیر مواجه هستند. آنها باید به نحوی سیاست‌گذاری کنند که این تغییرات را درک و برای ایجاد توسعه پایدار از آنها بهره‌برداری کنند (Ji-young, 2002). به عقیده پیتر ایوانز، این نسل از دولت‌ها باید استقلال نسبی خود از جامعه را حفظ کنند، اما در عین حال روابط مؤثری با بنگاه‌های خصوصی و جامعه مدنی برقرار کنند. این الگو، که در کشورهای جنوب شرق آسیا پیاده‌سازی شده، به دولت اجازه می‌دهد با حمایت از بنگاه‌های اقتصادی و گردآوری آن‌ها حول سیاست‌های کلیدی، توسعه اقتصادی را پیش ببرد، در حالی که استقلال خود را نیز حفظ می‌کند (Evans, 2003: 24-28).

با این حال، دولت‌های توسعه‌گرای نسل سوم باید بر روش‌های نوین و کارآمد برای مواجهه با چالش‌های جدید تأکید کنند. این چالش‌ها شامل نیاز به اصلاح نهادها، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و بهبود روابط با شرکت‌های چندملیتی است (Kazemi, 202: 2014). نمونه موفق این دولت‌ها را می‌توان در کشورهای شرق آسیا مانند کره جنوبی، چین، تایوان و سنگاپور مشاهده کرد. این کشورها با ایجاد ساختارهای تصمیم‌گیری منعطف و سیاست‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی، توانسته‌اند به رشد اقتصادی قابل توجهی دست یابند (Leftwich, 2004: 215). به عنوان نمونه، سنگاپور از سال ۱۹۶۵ هدف خود را تبدیل شدن به پایگاهی برای شرکت‌های چندملیتی قرار داد. دولت سنگاپور با برنامه‌ریزی راهبردی و تمرکز بر آینده اقتصاد جهانی، از طریق تشکیل هیئت توسعه اقتصادی و ایجاد سیاست‌های مالی پایدار، توانست محیطی مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی فراهم کند. این سیاست‌ها شامل نیروی کار آموزش‌دیده، زیرساخت‌های عالی، ثبات سیاسی و برنامه‌های حمایتی از تولیدات صنعتی و خدمات پیشرفته بود (Saffar, 2010: 275). یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های مشترک دولت‌های توسعه‌گرای شرق آسیا، انعطاف‌پذیری آنها در برابر تقاضای بازار و شرایط جهانی است. این کشورها توانستند توسعه اقتصادی خود را در شرایط ناپایدار داخلی با تنش‌های اجتماعی هماهنگ کنند و رشد اقتصادی را به توزیع ثروت و همراهی با دموکراسی پیوند بزنند. این روند به طور قابل توجهی به بهبود وضعیت اجتماعی در این کشورها نیز منجر شد (Saffar, 2010: 285). در مجموع، مطالعات تاریخی نشان می‌دهد که ابتدا ایجاد دولت‌های توسعه‌گرا با قدرت و استقلال نسبی، و سپس تقویت سرمایه‌های ملی و خارجی به عنوان ابزار توسعه، نقش مهمی در موفقیت آنها ایفا کرده است. برای نمونه، در چین، از سال ۱۹۷۹ این رویکرد به طور موفقیت‌آمیزی پیاده‌سازی شده است. وجود دولت توسعه‌گرا، همراه با حمایت از شرکت‌های داخلی و همکاری با سرمایه‌گذاران خارجی، می‌تواند مانع خودسری شرکت‌ها شده و به رشد و توسعه اقتصادی کشورها کمک کند (Aghaei & Akbarian, 2010: 18).

دولت‌های توسعه‌گرا، حکمرانی خوب و ایدئولوژی نخبگان

دولت‌های توسعه‌گرا از مهم‌ترین بازیگران در توسعه اقتصادی کشورها هستند و توانایی آن‌ها در هماهنگ‌سازی منابع ملی و اجرای سیاست‌های مؤثر توسعه‌ای تأثیر مستقیمی بر موفقیت بلندمدت آن‌ها دارد. یکی از اصول اساسی این دولت‌ها، وجود ظرفیت بالای نهادهای حکومتی است. ظرفیت دولت شامل توانایی آن در تنظیم و اجرای سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی است که به تحقق اهداف توسعه‌ای کمک می‌کند (Chang, 2018). این ظرفیت نه تنها به ارتقاء سطح خدمات عمومی و تقویت نهادهای دولتی منجر می‌شود، بلکه امکان واکنش مؤثر به چالش‌های داخلی و بین‌المللی را نیز فراهم می‌کند. به علاوه، وجود این ظرفیت به مشروعیت و اعتماد عمومی کمک می‌کند که از مؤلفه‌های کلیدی حکمرانی خوب است (Grindle, 2017).

حکمرانی خوب به‌عنوان مفهومی که سازمان‌های بین‌المللی همچون بانک جهانی و سازمان ملل متحد بر آن تأکید دارند، شامل اصولی مانند حاکمیت قانون، پاسخگویی، شفافیت و مشارکت مردمی است. این اصول به بهبود فضای نهادی و اقتصادی کشور کمک کرده و بسترهای لازم برای اجرای موفقیت‌آمیز سیاست‌های توسعه‌ای را فراهم می‌کنند (Meuleman, 2019). به‌عبارتی، دولت‌های توسعه‌گرا با پیروی از اصول حکمرانی خوب می‌توانند ساختارهای بوروکراتیک و نهادی خود را تقویت کرده و توانایی خود را برای پیاده‌سازی برنامه‌های توسعه‌ای افزایش دهند (Fukuyama, 2018). نخبگان توسعه‌گرا در دولت‌های موفق نقش محوری ایفا می‌کنند. این نخبگان با درک عمیق از نیازهای جامعه و تعهد به اهداف توسعه‌ای، سیاست‌های بلندمدت را طراحی و اجرا می‌کنند. نخبگان توسعه‌گرا از طریق دانش تخصصی خود قادرند سیاست‌های مؤثری در حوزه‌های کلیدی همچون سرمایه‌گذاری، نوآوری، و توزیع عادلانه منابع تدوین کنند که به رشد پایدار و کاهش نابرابری اجتماعی منجر شود (Leftwich, 2020). آن‌ها معمولاً اهداف ملی را بر منافع کوتاه‌مدت شخصی ترجیح می‌دهند و تمرکز خود را بر بهبود شرایط زندگی مردم و ایجاد زیرساخت‌های توسعه‌ای قرار می‌دهند (Evans, 2019).

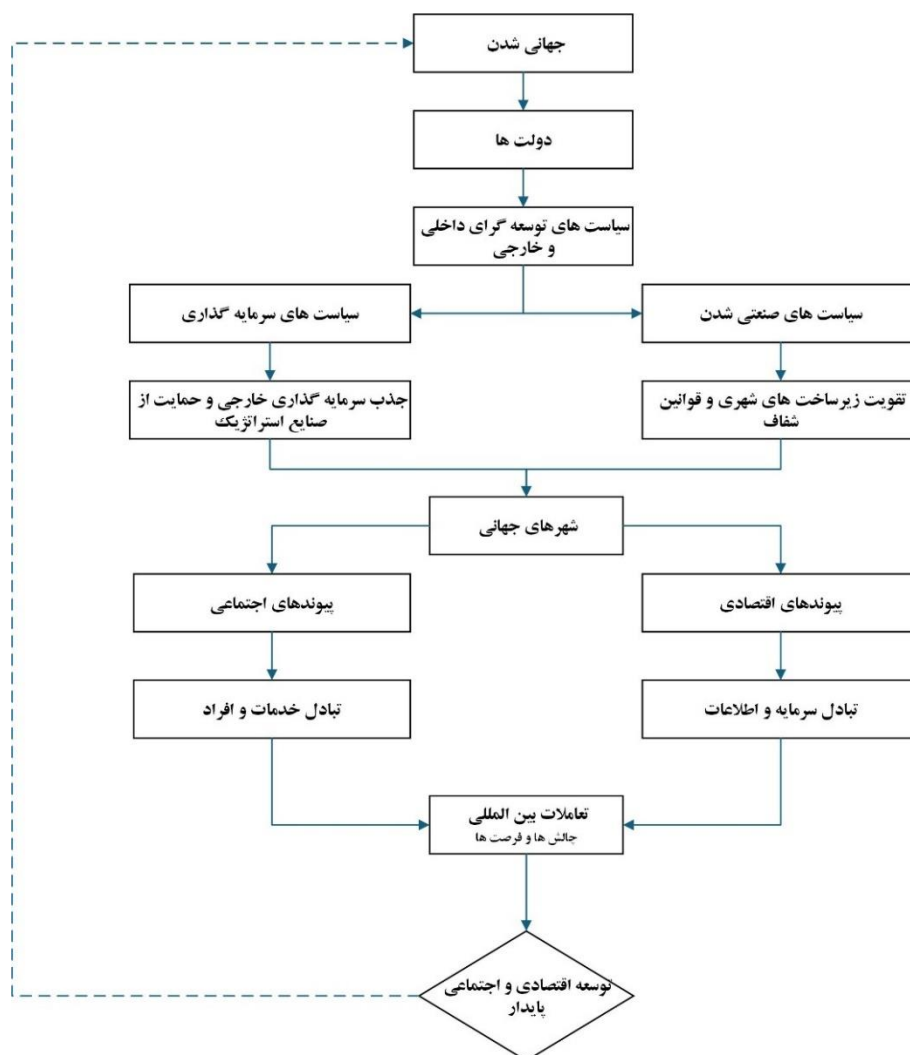
دیوان‌سالاری قوی و کارآمد، یکی دیگر از عناصر ضروری دولت‌های توسعه‌گرا است. دولت‌های موفق به‌واسطه بوروکراسی‌های حرفه‌ای و منسجم قادرند سیاست‌های توسعه‌ای خود را به‌طور مؤثر اجرا کنند. ساختار بوروکراتیک قوی و با ظرفیت بالا به دولت‌ها اجازه می‌دهد که با برنامه‌ریزی‌های منسجم و واقع‌گرایانه، اهداف بلندمدت خود را دنبال کنند (Vu, 2020). تجربه کشورهای جنوب شرق آسیا، از جمله سنگاپور و کره جنوبی، نشان می‌دهد که هم‌افزایی میان نخبگان توسعه‌گرا و بوروکراسی کارآمد یکی از عوامل کلیدی موفقیت آن‌ها بوده است. این کشورها با استفاده از نخبگان توسعه‌گرا و بوروکراسی قوی، توانسته‌اند رشد اقتصادی چشمگیری را تجربه کنند و جایگاه خود را در اقتصاد جهانی تقویت کنند (Stubbs, 2019). بنابراین دولت‌های توسعه‌گرا با تکیه بر نخبگان توسعه‌گرا، دیوان‌سالاری قوی، و اصول حکمرانی خوب می‌توانند نه تنها به رشد اقتصادی سریع دست یابند، بلکه با ایجاد زیرساخت‌های پایدار و ایجاد فضای مناسب برای نوآوری و سرمایه‌گذاری، مسیر توسعه بلندمدت خود را هموار کنند. این عوامل، در کنار تعامل سازنده با نهادهای بین‌المللی و بخش خصوصی، به آن‌ها اجازه می‌دهد که به بازیگران اصلی در اقتصاد جهانی تبدیل شوند و روند توسعه ملی خود را تسریع کنند (Park, 2021).

دولت توسعه‌گرا و شبکه شهرهای جهانی

شبکه شهرهای جهانی در عصر جهانی‌سازی و با رشد سریع شهرنشینی و پیشرفت فناوری‌های ارتباطی به یکی از مفاهیم کلیدی در مطالعات شهری و اقتصادی تبدیل شده است. این مفهوم به پیوندهای گسترده اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بین شهرها اشاره دارد و شامل شهرهایی می‌شود که به‌عنوان گره‌های اصلی در سیستم اقتصاد جهانی عمل می‌کنند. این شهرها از طریق تبادل سرمایه، اطلاعات، خدمات و افراد به هم پیوسته و یک شبکه چندلایه و متعامل را تشکیل می‌دهند (Sassen, 2019). دولت‌های توسعه‌گرا، به‌ویژه در کشورهای آسیای شرقی و جنوب‌شرقی، با برنامه‌ریزی‌های استراتژیک و سیاست‌های اقتصادی مبتنی بر توسعه صنعتی، توانسته‌اند شهرهای خود را به مراکز اقتصادی و تجاری جهانی تبدیل کنند. از طریق تقویت زیرساخت‌های شهری، این دولت‌ها شهرهای خود را به قطب‌های اصلی شبکه شهرهای جهانی وارد کرده‌اند (Kim, 2021).

جهانی‌شدن به معنای گسترش پیوندهای اقتصادی و اجتماعی بین کشورهاست و شهرهای جهانی به عنوان مراکز اقتصادی، میزبان شرکت‌های چندملیتی و نهادهای مالی هستند (Sassen, 2019). شهرهای جهانی همچون نیویورک و لندن به واسطه وجود شبکه‌های حمل و نقل و زیرساخت‌های مالی، نقش مهمی در هدایت جریان‌های سرمایه دارند. دولت‌های توسعه‌گرا همچنین در راستای سیاست‌های توسعه‌ای تلاش کرده‌اند تا شهرهای خود را به گره‌های کلیدی در شبکه جهانی تبدیل کنند. تجربه کشورهای آسیای شرقی، مانند سنگاپور و کره جنوبی نشان می‌دهد که چگونه این دولت‌ها از طریق سیاست‌های صنعتی، شهرهای خود را به مراکز اقتصادی تبدیل کرده‌اند. سنگاپور به‌عنوان هاب مالی و تجاری جهانی، با استفاده از زیرساخت‌های پیشرفته و قوانین شفاف، به یکی از مهم‌ترین مراکز مالی جهان تبدیل شده است (Chang & Park, 2020). یکی از ویژگی‌های

اصلی دولت‌های توسعه‌گرا، وجود دیوان‌سالاری قوی و نخبگان توسعه‌گراست که به تقویت نقش شهرها در شبکه جهانی کمک کرده است. این نخبگان با تعهد به اهداف بلندمدت، نه تنها به پیشبرد سیاست‌های داخلی کمک کرده‌اند بلکه از شهرهای کلیدی به‌عنوان موتورهای اصلی رشد اقتصادی بهره‌برداری کرده‌اند (Moon & Roehrich, 2021). دولت کره با سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و صنایع نوین، مانند فناوری اطلاعات، سئول را به یکی از مراکز مهم اقتصادی تبدیل کرده است (Kim, 2021). دولت‌های توسعه‌گرا از طریق سیاست‌های صنعتی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی، نقش مهمی در تقویت شبکه شهرهای جهانی ایفا کرده‌اند. برای مثال، تایوان با تمرکز بر توسعه صنایع الکترونیک، شهر تایپه را به مرکز مهمی در زنجیره تولید جهانی تبدیل کرده است (Rodríguez-Pose, 2021). این دولت‌ها با حمایت از صنایع استراتژیک، شرایط لازم را برای رشد اقتصادی فراهم کرده‌اند. از سوی دیگر، جهانی شدن بر جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی نیز تأثیر می‌گذارد. دولت‌های توسعه‌گرا با اتخاذ رویکردهای چندجانبه‌گرا و توجه به همکاری‌های بین‌المللی، توانسته‌اند شهرهای خود را به نقاط کلیدی در تعاملات بین‌المللی تبدیل کنند (Rodríguez-Pose, 2021). با این حال، دولت‌های توسعه‌گرا با چالش‌هایی نیز مواجه‌اند، از جمله تغییرات در نظام‌های اقتصادی و نیاز به نوآوری‌های مداوم. ظهور فناوری‌های نوین نیز فرصت‌های جدیدی برای این دولت‌ها فراهم کرده است. به‌طور کلی، شبکه شهرهای جهانی به عنوان یک سیستم پیچیده از تعاملات بین شهرها، نقش مهمی در جهانی شدن دارد. دولت‌های توسعه‌گرا با استفاده از سیاست‌های صنعتی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های شهری، توانسته‌اند شهرهای خود را به قطب‌های اصلی این شبکه تبدیل کنند.

شکل ۱. چهارچوب نظری پژوهش

روش تحقیق

تحقیق حاضر به لحاظ هدف بنیادی و به لحاظ ماهیت و روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است. ابزار گردآوری داده‌ها اسنادی و پیمایشی است. در روش اسنادی سیاست های دولت در طول چند دهه اخیر به صورت اسنادی بررسی و تحلیل شدند. در بخش پیمایشی نیز به منظور عملیاتی کردن الگوی دولت توسعه گرا و امکان‌سنجی استقرار الگو در ایران و ارزیابی نقش الگوی مذکور در ارتقای رقابت پذیری کلانشهرهای ایران در فرایند جهانی شدن یک پرسشنامه با ۳۰ گویه تهیه شد. گویه های مورد نظر از بررسی مبانی نظری هر کدام از مفاهیم مرتبط با پژوهش بدست آمدند. گویه ها در ابعاد چهارگانه اراده حاکمیت، تطابق با شرایط ایران، الزامات تحقق الگوی دولت توسعه گرا و نقش دولت در زمینه سازی رقابت پذیری شهری و منطقه ای تنظیم شد. برای آزمون گویه ها از طیف لیکرت (کاملاً موافق، موافق، بی نظر، مخالف و کاملاً مخالف)، استفاده شد.

روایی صوری پرسشنامه توسط کارشناس های خبره در این زمینه مورد بررسی و تایید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه نیز براساس فرمول آلفای کرونباخ در نرم افزار برابر ۰.۹۰ به دست آمد که حاکی از پایایی بسیار بالای پرسشنامه است. برای سنجش گویه ها با توجه به عدم وجود اطلاعات رسمی از روش خبرگان استفاده شد. برای انتخاب نمونه از روش دلفی استفاده شد که تعداد ۳۰ نفر نمونه تعیین شد. برای روایی بیشتر نتایج بدست آمده به بیش از ۵۰ نفر از در رشته جغرافیای سیاسی و جغرافیا و برنامه ریزی شهری (اساتید و دانشجوی دکتری) پرسشنامه الکترونیکی ارسال شد. تعداد پرسشنامه های تکمیل شده برای این پژوهش ۳۳ مورد بود. داده مورد نیاز تحقیق پس از گردآوری در نرم افزار SPSS25 تحلیل شدند. برای اطمینان از نرمال بودن توزیع داده ها از شاخص های چولگی و کشیدگی و نیز آزمون کولموگروف اسمیرنوف موجود در نرم افزار استفاده شد. خروجی نرم افزار نشان داد که داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار نمی باشند. بنابراین از آزمون های ناپارامتریک (کولموگروف-اسمیرنوف و تحلیل مسیر) برای تحلیل داده استفاده شد (جدول ۱). در نهایت الگوی نظری پیشنهادی ارایه گردید.

جدول ۱. آماره آزمون کولموگروف-اسمیرنوف

زمینه سازی رقابت پذیری		الزامات تحقق	اراده حاکمیت	تطابق با شرایط ایران	
۳۳		۳۳	۳۳	۳۳	تعداد
۳/۸۸۸۹		۳/۹۸۴۸	۲/۳۲۰۳	۳/۱۲۳۵	میانه
۰/۷۶۱۱۱		۰/۸۲۱۹۲	۰/۸۸۸۵۸	۰/۶۹۹۴۷	انحراف استاندارد
۰/۱۶۴		۰/۱۷۴	۰/۱۵۶	۰/۱۵۴	مطلق
۰/۰۹۸		۰/۱۰۸	۰/۱۵۶	۰/۱۵۴	مثبت
-۰/۱۶۴		-۰/۱۷۴	-۰/۰۹۳	-۰/۰۶۶	منفی
۰/۱۶۴		۰/۱۷۴	۰/۱۵۶	۰/۱۵۴	آماره آزمون
۰/۰۲۴		۰/۰۱۳	۰/۰۴۰	۰/۰۴۶	سطح معناداری (دو طرفه)
a. توزیع آزمون نرمال است.					
b. از داده ها محاسبه شده است.					
c. اصلاح معناداری لیلیفورز.					

تجزیه و تحلیل داده ها

تحلیل آزمون ناپارامتریک

براساس آزمون ناپارامتریک ابتدا برای هر کدام از معیارهای الگوی دولت توسعه گرا فرضیه صفر و یک طراحی شود. فرضیه صفر یا پوچ وجود رابطه، اثر یا تفاوت را رد می کند، اما فرضیه یک یا فرضیه تحقیق وجود رابطه، اثر یا تفاوت را تایید می کند (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۱۳۵). در این قسمت به آزمون فرضیه پژوهش پرداخته می شود.

بررسی نتایج شکل (۱) نشان می دهد که میزان sig برای هر کدام از معیارهای دولت توسعه گرا کمتر از ۰.۰۵ بدست آمده است که حاکی از رد شدن فرضیه صفر (الگوی دولت توسعه گرا مناسب ایران نیست) و تایید فرضیه یک (الگوی دولت توسعه گرا مناسب ایران است). می باشد. به عبارت دیگر نتیجه این آزمون نشان می دهد که الگوی دولت توسعه گرا برای ایران گزینه مناسبی می باشد.

Hypothesis Test Summary				
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of تطابق با شرایط ایران is normal with mean 3.12 and standard deviation 0.699.	One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test	.046 ¹	Reject the null hypothesis.
2	The distribution of اراده حاکمیت is normal with mean 2.32 and standard deviation 0.889.	One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test	.040 ¹	Reject the null hypothesis.
3	The distribution of الزامات تحقق is normal with mean 3.98 and standard deviation 0.822.	One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test	.013 ¹	Reject the null hypothesis.
4	The distribution of زمینه سازی رقابت پذیری is normal with mean 3.89 and standard deviation 0.761.	One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test	.024 ¹	Reject the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is .05.

¹Lilliefors Corrected

شکل ۲. آزمون فرضیات الگوی دولت توسعه گرا در ایران

در ادامه، برای نشان دادن رابطه بین متغیرها و میزان تاثیرگذاری هر کدام از آنها بر الگوی دولت توسعه گرا از مدل تحلیل مسیر استفاده شد. در این مدل ۴ متغیر مستقل و یک متغیر وابسته وجود دارد. متغیرهای مستقل عبارتند از: اراده حاکمیت، تطابق با شرایط ایران، الزامات تحقق و زمینه سازی برای رقابت پذیری شهری و منطقه ای، متغیر وابسته نیز الگوی دولت توسعه گرا می باشد. سپس با استفاده از مدل تحلیل مسیر به مدل سازی ارتباط بین متغیرها پرداخته شد. تفسیر مدل شکل زیر بدین شرح است: ابتدا ۴ متغیر (اراده حاکمیت، الزامات تحقق، تطابق با شرایط ایران و نقش دولت در زمینه سازی برای رقابت پذیری شهری و منطقه ای) بعنوان متغیرهای تاثیرگذار بر الگوی دولت توسعه گرا براساس مطالعات مبانی نظری و نتایج پژوهش در مورد مطالعه توسط محققین بدست آمد. متغیرها پس از قرار گرفتن در مدل، مورد تحلیل آماری قرار گرفتند. ابتدا تاثیرات مستقیم هر یک از متغیرها بدست آمد که نشان می دهد که تاثیر هر کدام از متغیرها به الگوی دولت توسعه گرا به شرح جدول (۲) و شکل (۲) می باشد. نتایج تحلیل نشان می دهد که تاثیرگذارترین متغیر برای شکل گیری الگوی دولت توسعه گرا در ایران اراده حاکمیت با میزان تاثیر

۰/۴۴ است. متغیر الزامات تحقق (سیاست خارجی، نخبگان توسعه گرا، ساختار نهادی، حکمرانی خوب...) با میزان تاثیر ۰/۴۱ در رتبه دوم قرار دارد. متغیر تطابق با شرایط ایران و زمینه سازی برای رقابت پذیری شهری و منطقه به ترتیب با میزان تاثیر ۰/۳۵ و ۰/۱ در رتبه سوم و چهارم تاثیر گذاری قرار دارند.

جدول ۲. آماره تحلیل مسیر برای متغیرهای پژوهش

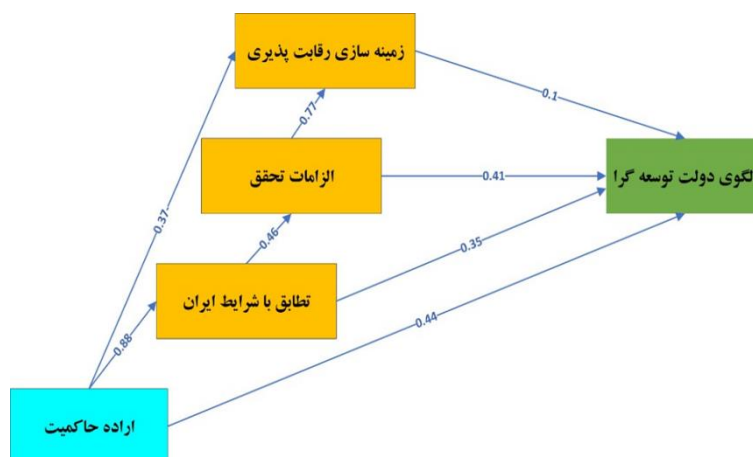
ردیف	متغیر	میزان تاثیر
۱	تاثیر اراده حاکمیت بر الگوی دولت توسعه گرا	۰/۴۴
۲	تاثیر تطابق با شرایط ایران بر الگوی دولت توسعه گرا	۰/۳۵
۳	تاثیر الزامات تحقق بر الگوی دولت توسعه گرا	۰/۴۱
۴	تاثیر زمینه سازی برای رقابت پذیری شهری و منطقه ای بر الگوی دولت توسعه گرا	۰/۱

سپس در ادامه به بررسی وجود متغیرهای میانجی و میزان تاثیر آنها در شکل گیری الگوی دولت توسعه گرا پرداخته شد. تحلیل ها نشان داد که اراده حاکمیت با میزان تاثیر ۰/۸۸ مهمترین متغیر میانجی نیز محسوب می شود که تاثیر گذاری آن بر متغیر تطابق با شرایط ایران در رتبه اول قرار دارد. تاثیر اراده حاکمیت بر متغیر زمینه سازی رقابت پذیری شهر یو منطقه ای نیز برابر با ۰/۳۷ بود. در مقابل متغیر تطابق با شرایط ایران نیز با میزان تاثیر ۰/۴۶ بر متغیر الزامات تحقق الگوی دولت توسعه گرا داشت. همچنین متغیر الزامات تحقق الگوی دولت توسعه گرا با میزان تاثیر ۰/۷۷ دومین متغیر میانجی تاثیر گذار بر زمینه سازی رقابت پذیری شهری و منطقه ای در ایران است.

جدول ۳. آماره تحلیل مسیر برای متغیرهای میانجی

ردیف	متغیر	میزان تاثیر
۱	تاثیر اراده حاکمیت بر تطابق با شرایط ایران	۰/۸۸
۲	تاثیر اراده حاکمیت بر زمینه سازی رقابت پذیری شهری و منطقه ای	۰/۳۷
۳	تاثیر تطابق با شرایط ایران بر الزامات تحقق الگوی دولت توسعه گرا	۰/۴۶
۴	تاثیر الزامات تحقق الگوی دولت توسعه گرا بر زمینه سازی رقابت پذیری شهری و منطقه ای	۰/۷۷

بنابراین نتایج تحلیل مسیر نشان داد که الگوی دولت توسعه گرا متأثر از متغیرهایی است که شناسایی رابطه بین آنها نقش مهمی در پیاده سازی این الگو دارد. نکته جالب توجه این مدل آن است که اراده حاکمیت مهمترین متغیر مستقل و میانجی در این پژوهش برای توسعه الگوی دولت توسعه گرا در ایران می باشد که علاوه بر دولت توسعه گرا بر سایر متغیرها نیز تاثیر گذار است.

شکل ۳. آماره روش تحلیل مسیر برای متغیرهای دولت توسعه گرا

بحث

پیوستن کلانشهرهای ایران به شبکه شهرهای جهانی به عنوان یکی از چالش‌های اصلی توسعه اقتصادی و شهری در ایران، نیازمند رویکردی جامع است که به جنبه‌های مختلف حکمرانی، سیاست خارجی، زیرساخت‌ها و رقابت‌پذیری شهری توجه داشته باشد. این پژوهش نشان می‌دهد که الگوی دولت توسعه‌گرا می‌تواند به عنوان یک استراتژی کلیدی برای دستیابی به این هدف مورد استفاده قرار گیرد. در این راستا، مؤلفه‌های اساسی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته‌اند عبارتند از: اراده حاکمیت، انطباق با شرایط بومی، و سیاست خارجی توسعه‌محور. این سه عامل به‌ویژه زمانی که با الزامات تحقق و زمینه‌سازی برای رقابت‌پذیری همراه شوند، می‌توانند زمینه‌ساز پیوستن کلانشهرهای ایران به شبکه جهانی شوند.

اراده حاکمیت به عنوان یکی از اساسی‌ترین متغیرها در الگوی دولت توسعه‌گرا شناخته می‌شود. در کشورهایی که توانسته‌اند به رشد اقتصادی پایدار و رقابت‌پذیری جهانی دست یابند، اراده حاکمیت نقشی اساسی در هدایت سیاست‌های کلان اقتصادی و دیپلماسی اقتصادی داشته است. چین و کره جنوبی از نمونه‌های موفق هستند که با اراده حاکمیت قوی و سیاست‌های توسعه‌محور توانسته‌اند به قطب‌های اصلی اقتصادی جهانی تبدیل شوند. چین، با اتخاذ سیاست‌های اقتصادی متناسب با شرایط داخلی و تقویت زیرساخت‌ها، توانست خود را به یکی از اقتصادهای برجسته جهانی تبدیل کند (Rodrigo, 2017). همچنین، کره جنوبی با اصلاحات نهادی و تمرکز بر بهبود رقابت‌پذیری صنعتی، سؤال را به یکی از شهرهای جهانی مهم تبدیل کرد (Ha, 2021). در ایران، در دوره‌هایی همچون دولت سازندگی (۱۹۸۹-۱۹۹۷) و دولت اصلاحات (۱۹۹۷-۲۰۰۵)، اراده حاکمیت توانست نقش مهمی در هدایت توسعه اقتصادی ایفا کند. در این دوره‌ها، با تنش‌زدایی در سیاست خارجی و اولویت‌بندی توسعه اقتصادی، ایران توانست نرخ رشد اقتصادی خود را افزایش دهد (World Bank, 1996). این نتایج نشان می‌دهند که اراده حاکمیت، در صورت اتخاذ سیاست‌های صحیح و هماهنگ، می‌تواند بسترهای مناسب برای پیوستن به شبکه جهانی شهرها فراهم کند. با این حال، در دوره‌های بعدی، به‌ویژه در دولت‌های غیرتوسعه‌گرا، ناتوانی در هماهنگی سیاست‌های داخلی و خارجی و تشدید تنش‌ها با کشورهای غربی، باعث کاهش رشد اقتصادی و توان جذب سرمایه‌گذاری خارجی شد (Mousavi Shafaei & Naqdi, 2015). در این راستا، نیاز به اراده حاکمیت قوی‌تر و همگرایی بین سیاست‌های اقتصادی داخلی و خارجی برای تقویت رقابت‌پذیری شهری و پیوستن به شبکه جهانی احساس می‌شود.

الزامات تحقق به مجموعه شرایطی اطلاق می‌شود که برای پیاده‌سازی موفق الگوی دولت توسعه‌گرا در ایران باید فراهم شوند. این شرایط شامل حکمرانی شفاف، اصلاحات نهادی، و سیاست‌های داخلی و خارجی هماهنگ است. بررسی‌های جهانی نشان می‌دهند که کشورهایی که توانسته‌اند در فرآیند جهانی‌شدن موفق عمل کنند، از اصلاحات نهادی و حکمرانی خوب بهره برده‌اند. برای نمونه، چین با اجرای سیاست‌های توسعه‌محور در سطح ملی و بین‌المللی، توانسته است زیرساخت‌های خود را تقویت

کرده و به یکی از اقتصادهای پیشرفته جهانی تبدیل شود (Ha, 2021). در ایران، این الزامات هنوز به‌طور کامل محقق نشده‌اند. یکی از چالش‌های اصلی در ایران، عدم هماهنگی بین نهادهای داخلی و سیاست‌های خارجی است که باعث ضعف در پیوستن به شبکه جهانی شهرها شده است. به‌ویژه در دوره‌های اخیر، ضعف در هماهنگی سیاست‌های اقتصادی داخلی و خارجی و مشکلات ساختاری در حکمرانی، از جمله فساد اداری و ناهماهنگی نخبگان، مانع از تحقق این الزامات و پیوستن به شبکه جهانی شده است. بر اساس گزارش‌های گرایندل (۲۰۱۷) و فوکویاما (۲۰۱۸)، حکمرانی خوب و اصلاحات نهادی از پیش‌نیازهای ضروری برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تقویت رقابت‌پذیری شهری به شمار می‌آیند. از این رو، ضروری است که حکمرانی شفاف و اصلاحات نهادی در اولویت سیاست‌های دولت قرار گیرد.

یکی از ویژگی‌های برجسته در این پژوهش، اهمیت انطباق الگوی دولت توسعه‌گرا با شرایط بومی ایران است. مطالعات کاظمی (۲۰۱۵) نشان داده که موفقیت سیاست‌های توسعه‌گرا در کشورهای مختلف، وابسته به درک عمیق از شرایط داخلی و انعطاف‌پذیری سیاست‌ها در برابر شرایط خاص هر کشور است. در کشورهای آسیای شرقی مانند چین و کره جنوبی، سیاست‌های توسعه‌گرا با توجه به ساختارهای اجتماعی و اقتصادی خاص هر کشور به‌طور مؤثر پیاده‌سازی شدند و موجب رشد سریع اقتصادی شدند. در ایران، شرایط داخلی و چالش‌های خاصی وجود دارد که نیاز به سیاست‌های بومی‌سازی شده برای پیاده‌سازی موفق این الگو دارند. تهران و دیگر کلانشهرهای ایران از ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای تبدیل شدن به قطب‌های اقتصادی برخوردار هستند، اما ضعف در زیرساخت‌ها، فساد اداری و ناهماهنگی در سیاست‌گذاری‌ها مانع از بهره‌برداری کامل از این ظرفیت‌ها شده است. فساد اداری و ناهماهنگی نهادها از جمله مشکلات عمده‌ای هستند که مانع از تحقق رقابت‌پذیری شهری و پیوستن به شبکه جهانی شهرها می‌شود (Grindle, 2017; Fukuyama, 2018).

سیاست خارجی توسعه‌محور به‌عنوان یکی از ابزارهای کلیدی در پیوستن به شبکه جهانی شهرها شناخته می‌شود. بر اساس پژوهش‌های سوری (۲۰۰۵) و بانک جهانی (۲۰۱۹)، سیاست‌های توسعه‌محور باید بر تنش‌زدایی، دیپلماسی اقتصادی، و جذب سرمایه‌های خارجی تمرکز داشته باشند. تجربه‌های جهانی نشان می‌دهند که کشورهایی که سیاست خارجی توسعه‌محور را در پیش گرفته‌اند، توانسته‌اند روابط اقتصادی خود را گسترش دهند و به شبکه‌های جهانی متصل شوند. در ایران، دولت‌سازندگی با سیاست تنش‌زدایی و تعامل مثبت با کشورهای دیگر، توانست بهبودهایی در صادرات غیرنفتی و جذب سرمایه‌های خارجی ایجاد کند. در این دوره، صادرات غیرنفتی ایران از ۳.۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۰ به ۱۱.۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۴ افزایش یافت (IMF, 2004). با این حال، در دوره‌های بعدی، به‌ویژه در دوران دولت بهار و دولت اعتدال، سیاست‌های خارجی انتقادی و افزایش تنش‌ها با کشورهای غربی موجب اعمال تحریم‌ها شد و رشد اقتصادی ایران را کاهش داد (Mousavi Nia, 2008). این نکات نشان می‌دهند که سیاست خارجی باید به سمت دیپلماسی اقتصادی و تنش‌زدایی متمرکز شود تا ایران بتواند در پیوستن به شبکه جهانی موفق عمل کند.

زمینه‌سازی برای رقابت‌پذیری شهری به‌ویژه در سطح کلانشهرهای ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این زمینه، زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و مدیریت منابع نقشی حیاتی در تقویت رقابت‌پذیری شهری ایفا می‌کنند. سنگاپور و نیویورک از جمله شهرهای موفق در پیوستن به شبکه جهانی هستند که توانسته‌اند با توسعه زیرساخت‌های دیجیتال و استفاده از فناوری اطلاعات، خود را به‌عنوان قطب‌های اقتصادی جهانی معرفی کنند (Sassen, 2019). در ایران، تهران و سایر کلانشهرها با توجه به ظرفیت‌های انسانی و اقتصادی خود، می‌توانند به یکی از این قطب‌ها تبدیل شوند. با این حال، ضعف در زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ناهماهنگی در مدیریت شهری مانع از تحقق این اهداف شده است. World Bank (۲۰۲۰) نیز بر اهمیت توسعه زیرساخت‌ها و فناوری اطلاعات به‌عنوان عوامل کلیدی در تقویت رقابت‌پذیری شهری و جذب سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی تأکید کرده است. برای ایران، این زمینه‌سازی‌ها شامل ایجاد زیرساخت‌های دیجیتال و تقویت محیط کسب‌وکار برای جذب سرمایه‌های خارجی است.

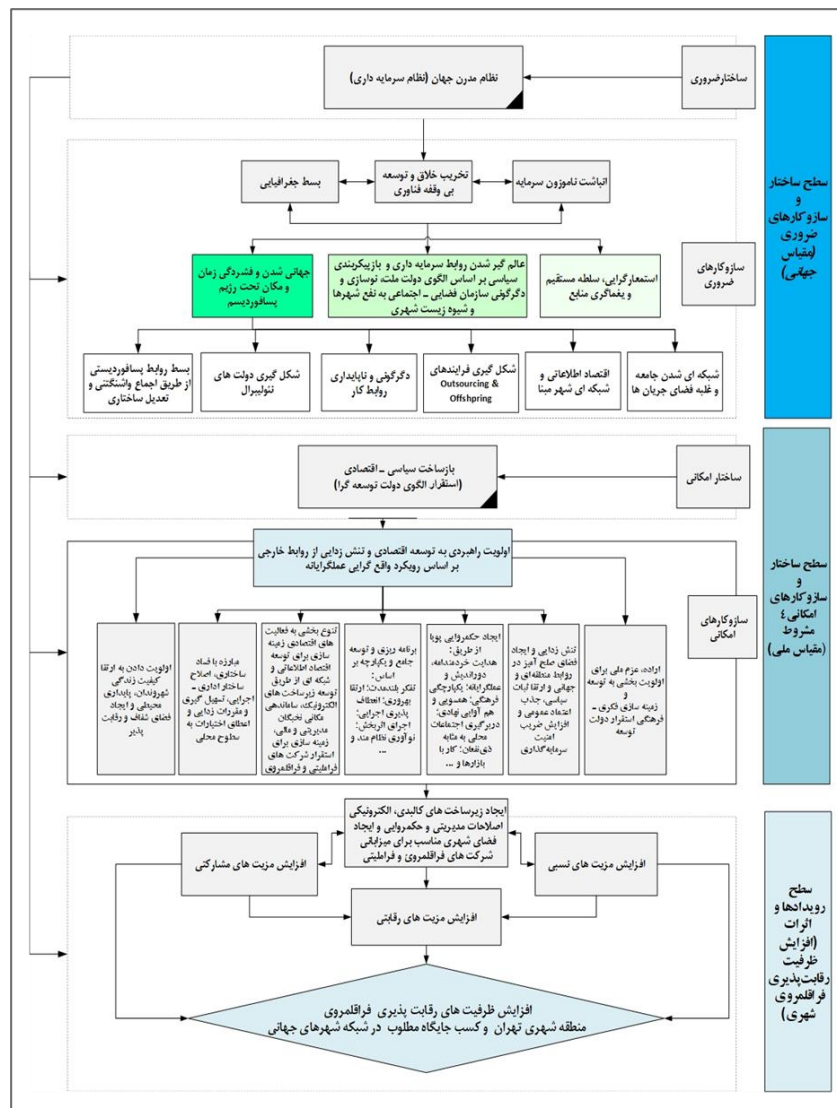
نتیجه گیری و مدل پیشنهادی

دولت توسعه‌گرا و سیاست خارجی توسعه‌گرا، حلقه‌های مفقوده ایران در مسیر رشد و تقویت اقتصاد ملی هستند. با اتخاذ دیپلماسی اقتصادی فعال و سیاست خارجی توسعه‌محور، می‌توان زیرساخت‌های لازم برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، انتقال فناوری، و دسترسی به بازارهای جهانی را فراهم کرد. چنین روندی می‌تواند کلانشهرهای ایران را در مسیر پیوستن به شبکه شهرهای جهانی قرار دهد که به‌طور مستقیم با تقویت نقش کلان‌شهرهای کشور در اقتصاد شبکه‌ای جهانی مرتبط است. با توجه به تحولات ساختاری جهانی، شهرهای بزرگ به کانون‌های اصلی تبادلات اقتصادی و اطلاعاتی تبدیل شده‌اند. برای اینکه کلان‌شهرهای ایران بتوانند به این شبکه جهانی متصل شوند، نیاز به تغییر رویکردهای داخلی و خارجی دولت، به‌ویژه در حوزه سیاست‌های اقتصادی و دیپلماسی وجود دارد.

تحول از ایدئولوژی محوری به عمل‌گرایی و اقتصادمحوری در سیاست خارجی، نه‌تنها به کاهش تنش‌های بین‌المللی کمک می‌کند، بلکه زمینه جذب سرمایه‌های بین‌المللی و استقرار شرکت‌های فراملیتی و شبکه‌های اطلاعاتی جهانی را فراهم می‌آورد. مطالعات بین‌المللی نشان می‌دهد که کشورهایی مانند چین و کره جنوبی، با اتخاذ مدل دولت توسعه‌گرا و پیوند کلان‌شهرهای خود به شبکه جهانی شهرها، توانسته‌اند در زمانی کوتاه، توسعه‌یافتگی اقتصادی را تجربه کنند. این کشورها با تمرکز بر توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، اقتصادهای شبکه‌ای و جامعه‌های مبتنی بر جریان‌های اطلاعاتی را توسعه داده‌اند. در این راستا، تهران و دیگر کلان‌شهرهای ایران نیز می‌توانند از طریق تقویت زیرساخت‌های الکترونیکی و ایجاد فضای رقابت‌پذیر، به بخشی از این شبکه جهانی تبدیل شوند. تحقق این امر مستلزم اراده و عزم ملی برای تغییر اولویت‌ها و اجرای اصلاحات اساسی در ساختار حکمرانی است. ایران در حال حاضر از نظر شاخص‌های حکمرانی در رتبه‌های پایین جهانی قرار دارد، و بدون بهبود در این حوزه، هرگونه تلاش برای اتصال به شبکه شهرهای جهانی و جذب سرمایه‌گذاری بین‌المللی ناکام خواهد ماند. اصلاحات در نظام حکمرانی، مبارزه با فساد، شفافیت در فرایندهای اقتصادی و اداری، و تقویت زیرساخت‌های شهری و فناوری، پیش‌نیازهای اصلی برای این تحول است.

با توجه به تجزیه و تحلیل‌های انجام‌شده، پیشنهاد این تحقیق پیاده‌سازی الگوی دولت توسعه‌گرا برای ایران است. تجربیات جهانی نشان داده است که دولت توسعه‌گرا با رویکرد عمل‌گرایانه و تمرکز بر رشد اقتصادی استراتژیک، می‌تواند در شرایط بحرانی اقتصاد ملی، کارآمد باشد. این الگو نزدیک‌ترین مدل برای تحول از بالا به پایین است و از آنجا که معطوف به تغییر راهبردها در فضای امکانی است، عمل‌گرایانه‌ترین راه‌حل در شرایط حال حاضر ایران محسوب می‌شود. در مدل پیشنهادی این تحقیق، سه سطح اصلی برای اتصال کلان‌شهرهای ایران به شبکه جهانی شهرها تعریف شده است. در سطح کلان (ساختارهای جهانی)، نظام سرمایه‌داری جهانی و اقتصاد شبکه‌ای مبتنی بر فناوری اطلاعات، به‌عنوان ساختار ضروری عمل می‌کند. فرآیندهایی مانند شکل‌گیری جامعه شبکه‌ای، گسترش اقتصاد اطلاعاتی، و تغییر در الگوهای کار و تولید در سطح جهانی، به‌عنوان عوامل کلیدی در شکل‌گیری شبکه شهرهای جهانی شناخته می‌شوند. کلان‌شهرهای ایران برای پیوستن به این شبکه نیاز به توسعه زیرساخت‌های دیجیتال، تقویت اقتصاد مبتنی بر دانش، و استقرار شرکت‌های فراملیتی دارند. در سطح میانی (ساختارهای ملی)، الگوی دولت توسعه‌گرا با تمرکز بر توسعه اقتصادی و تنش‌زدایی از روابط خارجی، به‌عنوان کلید موفقیت مطرح می‌شود. دولت باید با ایجاد یک فضای پایدار و صلح‌آمیز در روابط بین‌المللی، بستر لازم برای جذب سرمایه‌گذاری و ارتقای جایگاه کلانشهرهای ایران در فرآیند جهانی‌شدن را فراهم کند. توسعه حکمرانی خوب، شفافیت، و اعتماد عمومی از دیگر پیش‌نیازهای این سطح است. در سطح خرد (ساختارهای محلی و شهری) نیز کلان‌شهرهای ایران باید با اجرای اصلاحات مدیریتی و زیرساختی، و توسعه فناوری‌های نوین، زمینه‌ساز جذب سرمایه‌گذاری خارجی و استقرار شرکت‌های فراقلمروی و فراملیتی شوند. ایجاد زیرساخت‌های کالبدی و الکترونیکی مدرن، تقویت رقابت‌پذیری شهری، و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، از جمله راهبردهای لازم برای تقویت جایگاه شهرهای ایران در شبکه جهانی شهرهاست. با توجه به تمام شرایط، الگوی دولت توسعه‌گرا که در این پژوهش پیشنهاد شده است، می‌تواند به‌عنوان یک مدل عمل‌گرایانه و بومی برای حل مشکلات ساختاری و

اقتصادی ایران به کار گرفته شود. این الگو، ضمن تمرکز بر توسعه اقتصادی و جذب سرمایه خارجی، قابلیت انعطاف پذیری برای انطباق با شرایط خاص کشور را دارد. همچنین، با اجرای این مدل، می توان به طور مؤثری کلان شهرهای ایران را به شبکه شهرهای جهانی متصل کرده و به توسعه پایدار و رشد اقتصادی دست یافت (شکل ۴).

شکل ۴. الگوی پیشنهادی دولت توسعه گرا در ایران

منابع

- موسوی، میرنجف و بایرامزاده، نیما. (۱۴۰۳). ارزیابی سطح تحقق شاخص های شکوفایی شهری در شهر خوی از منظر ساکنین. فضای شهری و حیات اجتماعی، ۳(۱۰)، ۱-۱۲.
- انصاری، محمدرضا، و برک پور، ناصر. (۱۴۰۱). ارزیابی برنامه های توسعه شهری و منطقه ای از منظر پایداری اجتماعی. فضای شهری و حیات اجتماعی، ۱(۳)، ۱-۱۶.
- بشارتی، رضا، تیموری، ایرج، و محمودزاده، حسن. (۱۴۰۱). تحلیلی بر اثرات متقاطع مؤلفه های تبیین کننده تاب آوری و آینده پژوهی آن در بافت قدیم شهرها (مطالعه موردی: کلان شهر تبریز). فضای شهری و حیات اجتماعی، ۱(۲)، ۱۹-۳۴.

- Afzali, Rasoul and Vahid Kiani (2012); Evaluation of Iran's Foreign Policy in the Field of Economic Diplomacy in the Framework of the Development Plan 2005-2010, Quarterly Journal of Political-Economic Information, No. 289. [In Persian]
- Aghaei, Seyed Davood; Akbarian, Alireza (2011); Political Economy of Multinational Corporations and Developmentalist Government, Quarterly Journal of Politics, Journal of the Faculty of Law and Political Science, Volume 41, Number 1, Spring 2011. [In Persian]
- Alexiou, A.S. (2006) Jane Jacobs: Urban Visionary. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Ansari, Mohammadreza, and Barkpour, Nasser. (2023). Evaluation of urban and regional development programs from the perspective of social sustainability. *Urban Space and Social Life*, 1(3), 1-16. [In Persian]
- Asheim, B., Cooke, P., & Martin, R. (2006). The rise of the cluster concept in regional analysis and policy A critical assessment. In B. Asheim, P. Cooke, & R. Martin, *Clusters and Regional Development, Critical reflections and explorations* (pp. 1-30). Oxon: Routledge.
- Audretsch, D., & Lehmann, E. (2006). The role of clusters in knowledge creation and diffusion. In B. Basharti, Reza, Timouri, Iraj, and Mahmoudzadeh, Hasan. (2023). An analysis of the cross-effects of the components explaining resilience and its future studies in the old fabrics of cities (Case study: Tabriz metropolitan area). *Urban Space and Social Life*, 1(2), 19-34. doi: 10.22034/jprd.2022.51745.1009. [In Persian]
- Burton, P., & Hicks, S. (2018). Sustainable Urban Development and Planning: The Role of Governance in Building Resilient Cities. *Journal of Urban Affairs*, 40(6), 856-874.
- Chang, H., & Park, M. (2020). Sustainable Urban Regeneration: Theoretical Framework and Empirical Evidence. *Sustainability*, 12(15), 6030. <https://doi.org/10.3390/su12156030>
- Chang, Ha-Joon. (2018). *Economics: The User's Guide*. Bloomsbury Publishing.
- Dadzie, R. B. (2012). Developmental state and economic development: Prospects for Sub-Saharan Africa. *Journal of Sustainable Development*, 5(9), 14.
- Evans, P. (2019). The Developmental State: A Historical Perspective. In *The Oxford Handbook of the Politics of Development*. Oxford University Press.
- Evans, Peter (2003); *Development or Plunder: The Role of Government in Industrial Transformation*, translated by Abbas Zandbaf and Abbas Mokhber, Tehran: Tarhe-Nov Publication.
- Friedman, T. (2005). *The World is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Fritz, V., & Menocal, A. R. (2007). Developmental states in the new millennium: Concepts and challenges for a new aid agenda. *Development Policy Review*, 25(5), 531-552.
- Fukuyama, F. (2018). *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. Farrar, Straus and Giroux.
- Ghasemi, Farhad (2012), *Globalization and Models of Regional Security in the Global System*, *Geopolitics Quarterly*, 8th year, 3rd issue, Fall 2011. [In Persian]
- Ghourchi, Morteza & Mousavian, Sepideh Sadat(2021), *The Importance of Geopolitical Codes in the Transnational Role of Metropolises: Emphasis on Iranian Metropolises*, *Geopolitics Quarterly*, 17th year, 2nd issue, summer 1400. [In Persian]

- Grindle, M. S. (2017). Good Governance Revisited: Challenges and Opportunities for Developing Countries. *International Development Review*, 29(3), 245-268.
- International Monetary Fund (IMF). (2004). *World Economic Outlook: Growth and Institutions*. Washington, DC: International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2004/09/01/World-Economic-Outlook-Growth-and-Institutions>
- International Monetary Fund (IMF). (2020). *World Economic Outlook: A Long and Difficult Ascent*. Washington, DC: International Monetary Fund. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/10/13/world-economic-outlook-october-2020>
- Islamian, Mojtaba and Habibi, Rahman (2020); Political economy in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran; Emphasizing the foreign policy of the developmentalist government, *Quarterly Journal of Foreign Relations*, Volume 12, Number 2. [In Persian]
- Ji-young, ghoun (2002), globalization and East Asia: challenges to governance and its developmetal future. *East Asian Review*. Vol14.No 4. Winter.
- Kazemi, Hojjat (2014); Globalization and development-oriented governments; Aspects of change and continuity of the role of government in the development process, *Quarterly Journal of Politics*, Volume 44, Number 1, Spring 2014. [In Persian]
- Khor, Martin, (2000) *Globalization and the South, Some Critical Issues*, Malaysia: TWN.
- Kim, J. (2021). The Role of the State in the Development of South Korea: Industrialization and Economic Growth. *International Journal of Urban and Regional Research*, 21(2), 329-349.
- Leftwich, A. (2020). *Thinking Politically: A Global Perspective on the Politics of Development*. University of Chicago Press.
- Leftwich, Adrian, and Steve Hogg. (2007). The case for leadership and the primacy of politics in building effective states, institutions and governance for sustainable growth and social development. Background Paper 1.
- Meuleman, L. (2019). *Metagovernance for Sustainability: A Framework for Implementing the Sustainable Development Goals*. Routledge.
- Moon, M. J., & Roehrich, J. (2021). Public Procurement: A Critical Review of the Literature and Future Research Directions. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 31(3), 491-510.
- Mousavi Nia, Seyed Reza (2008); Iran's foreign policy priority in the construction period, *Strategy Quarterly*, No. 47. [In Persian]
- Mousavi Shafaei, Massoud and Farzaneh Naqdi (2015); International Political Economy of Iran in the Post-Prohibition Era, *Foreign Relations Quarterly*, No. 28. [In Persian]
- Mousavi, Mirnajaf, and Bayramzadeh, Nima. (2024). Evaluation of the level of realization of urban flourishing indicators in the city of Khoy from the perspective of residents. *Urban Space and Social Life*. [In Persian]
- Öriain, Sean (2001), *The Flexible Developmental State: Globalization, Information Technology and the Celtic Tiger*. <http://www2.ucsc.edu/globalinterns/cpapers/oriain.pdf>.
- Park, J. (2021). Global City Networks: The Role of Urban Governance in the Global Economy. *Urban Studies*, 58(14), 2934-2950.

- Rafiyan, M. & Farjam, R. (2011), Globalization and its effect on world urban network structure, *Geopolitics Quarterly*, 7th year, 2nd issue, summer 2010. [In Persian]
- Rodrigo , (2017) How has the role of the nation-state changed in a globalised society? *Globalisation Essay - The Write Pass Journal* : August 21, 2017.
- Rodríguez-Pose, A. (2021). The Role of Urbanization in Regional Development: Theoretical Approaches and Empirical Evidence. *Regional Studies*, 55(8), 1370-1383.
- Sadeghi, Mohammad, Hossein Rabiee, Morteza Ghourchi, Ataoullah abdi (2020), Explaining the Role of Capitalist Economics and Space of Flow in the Emergence and Role-Playing of Global Cities, *Geopolitics Quarterly*, 16th year, 1st issue, spring 2019. [In Persian]
- Saei, Ahmad and Fereshteh Payam (2012); The Impact of Oil Revenues on the Foreign Policy Orientation of the Ninth Government, *Encyclopedia of Law and Policy*, No. 17.
- Saffar, Mohammad Hashem (2010); The Role of Government in Economic Development, *Third Millennium*, Volume 3, Tehran, Baresh Publications.
- Sassen, S. (2019). *The Global City*: New York, London, Tokyo. Princeton University Press.
- Short J.R., (2004), *Black Holes and Loose Connections in the Global Urban Network*.
- Stiglitz, Joseph and Charlton, Andrew (2008), *Fair Trade for All*, translated by Massoud Karbasian, Tehran: Cheshmeh Publishing.
- Strange, Suzan (1994) *Political Economy and the changing global order*, by Richard Stubbs and Geoffrey Underhill, New York: St, Martins.
- Stubbs, R. (2019). The Political Economy of the Global South: On the Importance of the 'State' in Development. *Third World Quarterly*, 40(9), 1638-1653.
- Suri, Javad (2005); From de-escalation to constructive and effective interaction, the reflection of globalization on Khatami's foreign policy, *Strategy Quarterly*, No. 36.
- Vu, T. (2020). State Capacity and Economic Development: A Global Perspective. *Journal of Economic Perspectives*, 34(4), 145-166.
- Vytautas Rutkauskas A., Stasytyte V. (2010) Regional Competitiveness Information System as a Result of Information Generation and Knowledge Engineering. In: Elleithy K. (eds) *Advanced Techniques in Computing Sciences and Software Engineering*. Springer, Dordrecht.
- Wong, Joseph (2004), The Adaptive Developmental State in East Asia. *Journal of East Asian Studies*. Volume: 4 . Issue: 3 . Sept-Dec.
- World Bank. (1996). *The World Bank's Role in the New Global Economy*. Washington, DC: World Bank. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/1996/06/01/the-world-banks-role-in-the-new-global-economy>
- World Bank. (2018). *World Development Indicators 2018*. Washington, DC: World Bank. Available at: <https://data.worldbank.org/products/wdi>
- World Bank. (2019). *World Development Report 2019: The Changing Nature of Work*. Washington, DC: World Bank. <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2019>
- World Bank. (2020). *World Development Indicators 2020*. Washington, DC: World Bank. Available at: <https://data.worldbank.org/products/wdi>

- Yegin, Abdullah. (2014). Iranian Foreign Policy on the 35th Anniversary of the Islamic Revolution, SETA PERSPECTIVE, and NO: 4FEBRUARY.
- Yu, FL.T. (2019). Neo-Mercantilist Policy and China's Rise as a Global Power. In: Yu, FL.T., Kwan, D.S. (eds) Contemporary Issues in International Political Economy. Palgrave Macmillan, Singapore.